

συνέντευξη

ΓΙΑΣΕΜΙΝ ΟΖΕΚ

Οι κοινοί δεσμοί πάντα θα νικάνε στο τέλος

Συνομιλώντας με την Τουρκάλα συγγραφέα με αφορμή το μυθιστόρημά της «Δέσποινα, μάτια μου»

Συνέντευξη στον:
Μιχάλη Παπαγεωργίου

Εκατό χρόνια από την Μικρασιατική καταστροφή και το θυμόμαστε φέτος με πληθώρα εκδηλώσεων, εσπερίδων και εκδόσεων. Δικαίως. Από την «άλλη πλευρά» όμως, τι μνήμες και τι είδους κληρονομιά έχει πέσει σαν βαρύ σακί σε ώμο; Αναρωτώμενος έπιασα στα χέρια μου το «Δέσποινα, μάτια μου» της Γιασεμίν Οζέκ (Γιασεμλή,

έγραφε στην ιδιόχειρη αφιέρωση) που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις «Πατάκη». Εγγονή ανταλλαγέντων και με απίστευτη αγάπη για τις δυο της πατρίδες όπως λέει και η ίδια. Στο βιβλίο της που κυλάει σα γάργαρο νεράκι και σε βάζει να φορέσεις παπούτσια που πάτησαν «άλλα χώματα», ο επτάχρονος Εμίν Αλί ζει υπέροχα παιδικά χρόνια σε ένα παραθαλάσσιο χωριό ενός ελληνικού νησιού απέναντι από τα τουρκικά παράλια. Μουσουλμάνος, παιδί μεικτής οικογένειας, με Ελληνίδα μητέρα και Τούρκο πατέρα, νιώθει για πρώτη φορά το σκίρτημα της αγάπης για την Ελληνίδα γειτονοπούλα του, τη Δέσποινα. Η ζωή του θα ανατραπεί ξαφνικά με την ανταλλαγή των πληθυσμών μετά την καταστροφή του 1922. Μίλησα μαζί της για τον σκληρό δίσκο μνήμης της παιδικής ηλικίας, πως μπορείς να γεφυρώσεις χάσματα και για τη δυσκολία εκμάθησης της τουρκικής γλώσσας.

Οι ιστορίες των ανταλλαγέντων κρύβουν πάντα πλούσιο, σκληρό και συγκινητικό περιεχόμενο. Θα μοιραστείς μαζί μας την ιστορία των δικών σου συγγενών;

Φυσικά, οι ιστορίες των ανταλλαγέντων είναι πολύ δραματικές και περιέχουν πολλά συναισθήματα: θυμό, θλίψη, χωρισμό και λαχτάρα και στις δύο όχθες. Η γιαγιά μου -από την πλευρά του πατέρα μου- και η οικογένειά της μετανάστευσαν από την Θεσσαλονίκη στη Σαμψούντα. Μετά από ένα μακρύ ταξίδι πήγαν στο μέρος που θα γνώριζαν για σπίτι τους. Η γιαγιά μου είδε πολλά κλειδιά πάνω σε ένα τραπέζι και ήταν τα κλειδιά των Ελλήνων που έφυγαν. Υπήρχαν μεγάλα σπίτια, μικρά σπίτια... Το σπίτι τους στην Θεσσαλονίκη ήταν μεγάλο αλλά στην Σαμψούντα διάλεξε μικρό σπίτι γιατί δεν ήξεραν πώς θα κέρδιζαν το ψωμί τους. Θυμάμαι, ωστόσο, αμυδρά από την παιδική μου ηλικία ότι όταν η γιαγιά μου θύμωνε, μιλούσε αυθόρμητα στα ελληνικά, αν και αμέσως μετά έλεγε την ίδια φράση στα τουρκικά, αρνούμενη ότι είχε μιλήσει στα ελληνικά.

συνέντευξη

Διηγείσαι όλη την ιστορία από τη ματιά και σκοπιά του Εμίν Αλί, παρεμβάλλοντας βινιέτες γραμμάτων του πατέρα. Γιατί διάλεξες αυτό το σχήμα αφήγησης; Ένα παιδί θυμάται τα πάντα ή επιλέγει να ξεχνάει μεγαλώνοντας;

Η ανταλλαγή είναι ένα πολύ ευαίσθητο θέμα. Από την μία πλευρά σε πολλά μέρη των δύο χωρών οι δύο λαοί ζούσαν μαζί για αιώνες με σεβασμό και από την άλλη έγινε πόλεμος και φυσικά οι άνθρωποι έζησαν μεγάλες καταστροφές και στις δύο όχθες. Στους δρόμους όπου εκκλησίες και τζαμιά ήταν δίπλα δίπλα για χρόνια, ήρθε η μέρα και χύθηκε αίμα. Εγώ ήθελα να εξηγήσω τις επιπτώσεις της ανταλλαγής στους ανθρώπους, όχι τους λόγους. Και διάλεξα να θυμίσω ότι κάποιοι είχαν αληθινές σχέσεις και ότι βοηθούσαν ο ένας τον άλλον.

Κατά την γνώμη μου, η οπτική των παιδιών για τα γεγονότα είναι πιο αγνή και αφιltrάριστη από τους ενήλικες. Δεν υπάρχουν διακρίσεις στον κόσμο τους. Τα παιδιά πάντα θέλουν να ζουν με αγάπη, με ειρήνη και να δίνουν ελπίδα. Πάντα βρίσκουν ένα δρόμο να είναι ευτυχισμένα και να είναι χαρούμενα. Γι' αυτό, ως συγγραφέας, έγραψα αυτό το μυθιστόρημα μέσα από το βλέμμα ενός παιδιού. Και πάντα κρατήθηκα από τον Εμίν Αλί και την Δέσποινα. Στο σπίτι του Εμίν Αλί, οι δύο θρησκείες ακουμπούσαν στο ίδιο μαξιλάρι και γι' αυτό ο Εμίν Αλί δεν μπόρεσε να καταλάβει την απόφαση για την ανταλλαγή των πληθυσμών. Είναι απογοήτευση για αυτόν. Και η ανταλλαγή χωρίζει τα παιδικά του χρόνια στη μέση.

Στην αρχή του βιβλίου ο Εμίν Αλί λέει αναφερόμενος στον πατέρα του:

«Στα τριάντα τέσσερά σου, η ιστορία της ζωής σου ήταν γεμάτη δυσκολίες και αίμα. Η δική μου όμως, που ήμουν μόλις εφτά χρονών, ήταν σαν παραμύθι, το παραμύθι των παιδικών μου χρόνων.»

Νομίζω ότι ένα παιδί θυμάται τα πάντα. Ιδιαίτερα ο Εμίν Αλί που είχε ζήσει τόσο δυσκολίες, είναι δυνατόν να τα ξεχάσει;

«Κοιμόμουν στη Τουρκία και ονειρευόμουν στα ελληνικά». Μια φράση του βιβλίου που μου έμεινε στο νου. Πως χωράς δυο πατρίδες σε ένα όνειρο; Σε μια βαλίτσα; Η προσαρμογή είναι σκληρή και στην περίπτωση της μητέρας του Εμίν Αλί αδυσώπητη.

«Όπως η πρώτη πνοή ενός μωρού, έτσι και ο τόπος όπου γεννήθηκε και μεγάλωσε κάποιος είναι εξίσου σημαντικός! Πρώτα σου μαθαίνει να ζεις, μετά το ποιος είσαι!»

Το μυθιστόρημα άρχισε με αυτές τις προτάσεις. Σχεδόν 2 εκατομμύρια άνθρωποι από τις δύο όχθες έφυγαν από την χώρα που γεννήθηκαν και δυστυχώς μάζεψαν ολόκληρη τη ζωή τους σε δύο τρεις βαλίτσες. Αλλά ό, τι και αν κάνεις δεν μπορείς να ξεχάσεις τις ρίζες σου, τη γλώσσα σου. Ίσως συνεχίσουν να ζουν στα όνειρά σου, ίσως στην καρδιά σου.

Ναι, η προσαρμογή είναι σκληρή και, στην περίπτωση της μητέρας του Εμίν Αλί, αδυσώπητη. Πάρθηκε η απόφαση να φύγουν όλοι μαζί με την σκληρή επιλογή της μητέρας να αλλαξοπιστήσει πάρα να αφήσει την οικογένειά της να φύγει μακριά από την αγκαλιά της.

Μαθαίνεις ελληνικά και προσπαθείς να αποκτήσεις την άπταιστη διγλωσσία. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά που σε ελκύουν σε κάθε μια ξεχωριστά; Τι είναι αυτό που σε ταλαιπωρεί στα μαθήματα; Τι θα μου έλεγες αν ξεκινούσα να μάθω την τουρκική γλώσσα;

Ναι, μαθαίνω ελληνικά και προσπαθώ πολύ, αλλά ξέρω ότι έχω πολύ δρόμο ακόμα για να την μάθω καλά. Τα τουρκικά είναι η μητρική μου γλώσσα γι' αυτό είναι δύσκολο για μένα να βρω τι με ελκύει. Αλλά μπορώ να σας πω τι με ελκύει στα ελληνικά. Η γλώσσα σας είναι πολύ ποιητική και είναι σαν να ακούω τραγούδια. Έχει καταπληκτικές λέξεις για να εκφράσει κάθε συναίσθημα και με ενδιαφέρει πολύ αλλά την ίδια στιγμή με δυσκολεύει. Για παράδειγμα, απομνημονεύω μία λέξη που περιγράφει ένα συναίσθημα και χαίρομαι πολύ αλλά μετά μαθαίνω ότι υπάρχουν έξι ή επτά άλλες λέξεις που περιγράφουν το ίδιο συναίσθημα σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό.

Στα τουρκικά δεν έχουμε τόνο και μπορεί να καταλάβω λάθος. Για παράδειγμα πάλι, την περασμένη εβδομάδα κάναμε μάθημα με την δασκάλα μου, την Τίνα - που έκανε τη θεώρηση της μετάφρασης του βιβλίου- διαβάσαμε ένα βιβλίο και διάβασα την λέξη «ποδιά» σαν «πόδια» και ξαφνικά το νόημα άλλαξε και γελάσαμε πολύ. Αλλά πάρα όλα αυτά είμαι πολύ χαρούμενη που μαθαίνω ελληνικά. Και τώρα ανυπομονώ να γνωρίσω τους Έλληνες αναγνώστες. Θέλω να τους μιλήσω στα ελληνικά και γι' αυτό κάνω μαθήματα κάθε μέρα το τελευταίο διάστημα.

Αν θέλεις να μάθεις τουρκικά, θα σου πω «Καλώς ήρθες στη ζωή μας». Να ξέρεις ότι τα ελληνικά και τα τουρκικά στην σύνταξη έχουν ανάποδη σειρά και πρέπει να είσαι υπομονετικός.

Τελικά Γιασεμίν, πόσο κοντά ή πόσο μακριά βρισκόμαστε σαν λαοί; Έχεις τα προσωπικά σου εφόδια και είναι ξεκάθαρη η δική σου

Εγώ ήθελα να εξηγήσω τις επιπτώσεις της ανταλλαγής στους ανθρώπους, όχι τους λόγους. Και διάλεξα να θυμίσω ότι κάποιοι είχαν αληθινές σχέσεις και ότι βοηθούσαν ο ένας τον άλλον.

Έργα και ημέρες της Γιασεμίν Οζέκ

Η Γιασεμίν Οζέκ, εγγονή ανταλλαγέντων, γεννήθηκε το 1980 στην Κωνσταντινούπολη. Αποφοίτησε το 2000 από το Τμήμα Ραδιοφώνου - Τηλεόρασης και Κινηματογράφου του Akademi Istanbul. Επί τέσσερα χρόνια εργάστηκε ως κειμενογράφος σε διαφημιστικές εταιρείες. Έγραψε επίσης το σενάριο διαφόρων τηλεοπτικών σειρών. Το 2011 είχε τον συντονισμό παραγωγής του ντοκιμαντέρ Αναμονή (Beklemek), που έλαβε το Βραβείο Ντοκιμαντέρ της τουρκικής ραδιοτηλεόρασης και τα γυρίσματα του οποίου πραγματοποιήθηκαν στο Ερτζίς μετά τον σεισμό του Βαν. Το 2014 έγραψε το πρώτο μυθιστόρημά της, το Δέσποινα, μάτια μου (πρώτη έκδοση 2017, Εκδόσεις Πατάκη, 2022). Ακολούθησε το μυθιστόρημα Η Αγγελική και ο Μεχμέτ (2020). Την ίδια χρονιά επιμελήθηκε το βιβλίο του Dr. Μπουρκάι Ανταλί, Imbikten Kadehe Distile Ickiler (Ποτά από το αποστακτήριο στο ποτήρι). Ζει στην Κωνσταντινούπολη και επισκέπτεται συχνά την Ελλάδα. Instagram: yasemaki e-mail: yaseminozek@gmail.com

άποψη. Τι μας χωρίζει; Τι μας ενώνει; Οι επόμενες γενιές θα ζήσουν μακριά από τις εύφλεκες ύλες που συναντάμε διαρκώς;

Εκατομμύρια άνθρωποι έπρεπε να εγκαταλείψουν την γενέτειρά τους και στις δύο όχθες. Και όλοι είναι πρόγονοί μας. Ίσως δεν μπόρεσαν να ζήσουν ξανά μαζί, αλλά οι κοινοί δεσμοί τους μας έμειναν κληρονομιά. Επειδή πιστεύω ότι οι κοινοί δεσμοί είναι «τα συναισθήματα» τα οποία δεν έχουν γλώσσα, θρησκεία, εθνικότητα ή φύλο. Γι' αυτό ακόμα και σήμερα είτε στην Τουρκία είτε στην Ελλάδα, όταν έχουμε μία κουβέντα μεταξύ μας πάντα λέμε «Αχ η γιαγιά μου είναι από την Θεσσαλονίκη, την Κρήτη, την Λέσβο... Ή, αχ ο παππούς μου είναι από την Προύσα, την Τραπεζούντα, το Αϊβαλί» και συνεχίζει έτσι. Έχουμε τόσες πολλές αναμνήσεις ο ένας από τον άλλον. Και φυσικά ακόμα και σήμερα συναντιόμαστε με κοινά τραγούδια, μεζέδες, κοινά λόγια, αναμνήσεις είτε στην Ελλάδα είτε στην Τουρκία. Αν θυμόμαστε αυτά και αν κοιτάζουμε με αγάπη και σεβασμό ο ένας τον άλλον κανείς δεν θα μπορέσει να μας χωρίσει ποτέ. Πιστεύω και εύχομαι να γίνει έτσι.

Φτιάξε μου ένα top 10 απολαύσεων (από φαγητό και τοποθεσίες μέχρι κινηματογράφο και μουσικές) που να συνδυάζει την τωρινή σου διάθεση και απόλαυση.

Να συνεχίσω να γράφω το τρίτο το μυθιστόρημά μου, να βλέπω το πλιοβασίλεμα ιδιαίτερα σε μία παραλία ή ακρογιαλιά, να πηγαίνω στην Ελλάδα όποτε μπορώ, να ακούω ρεμπέτικη και λαϊκή μουσική, να διαβάζω βιβλία που δεν μπορώ να αφήσω από τα χέρια μου, να πίνω τσίπουρο, να φτιάχνω μεζέδες για τους φίλους μου και να τρώμε μαζί, να κάνω διακοπές στην Τένεδο και να γνωρίζω ωραίους ανθρώπους.

